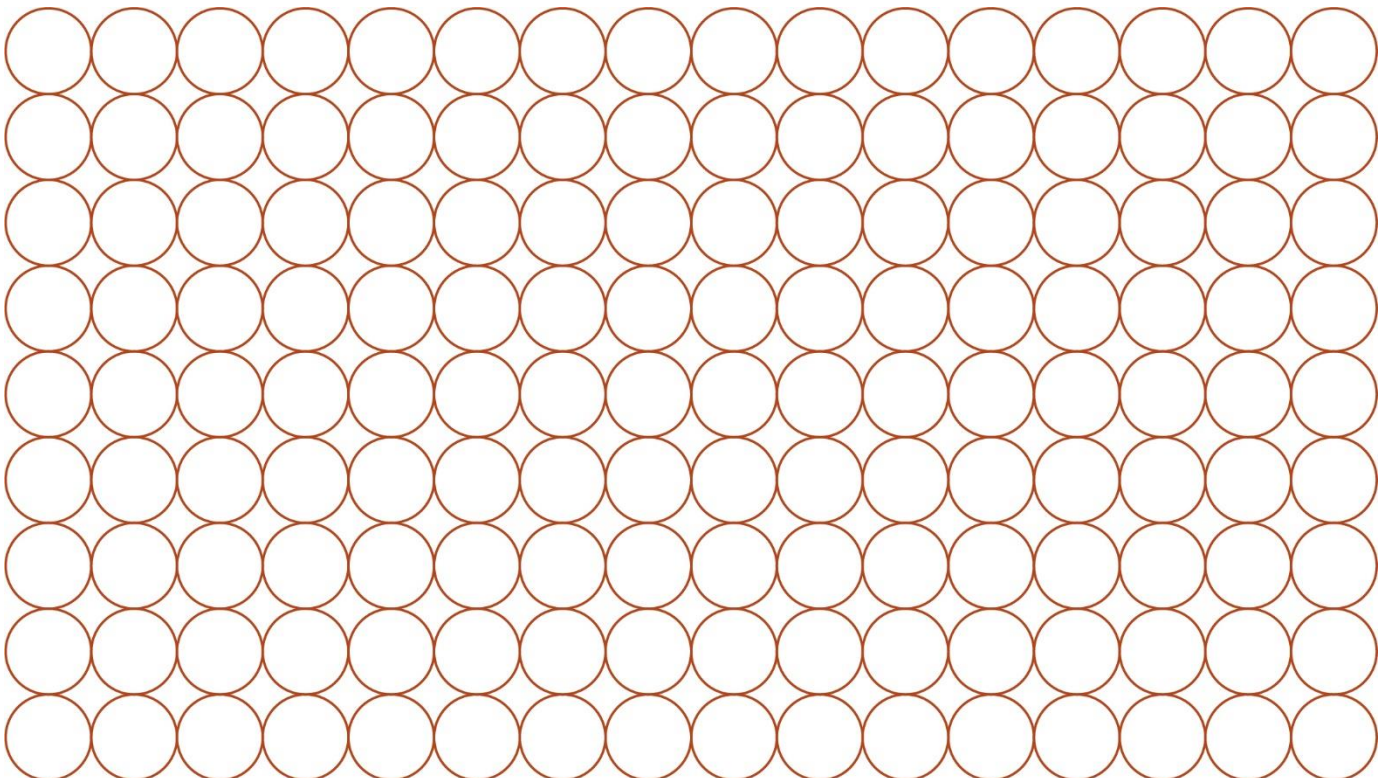

Kommentarmaterial till kursplanen i svenska för döva och hörselskadade

Specialskolan

Publikationen finns att ladda ner som kostnadsfri
PDF från Skolverkets webbplats:

www.skolverket.se/publikationer

ISBN: 978-91-7559-499-6

Skolverket, Stockholm 2022

Innehåll

Inledning	4
Kommentarer till kursplanens syfte.....	6
Kursplanens långsiktiga mål	12
Kommentarer till kursplanens centrala innehåll	13
Läsa, skriva och samtala	14
Texter.....	19
Tvåspråkighet	22
Språkbruk.....	24
Informationssökning och källkritik	27
Kommentarer till kursplanens bedömnings- och betygskriterier	29
Bedömnings- och betygskriterierna i ämnet svenska för döva och hörselskadade	30
Kriterierna för bedömning av godtagbara kunskaper i läsförståelse i årskurs 1	31
Kriterierna för bedömning av godtagbara kunskaper i årskurs 4	32
Betygskriterierna i årskurserna 7 och 10	33

Inledning

Till varje kursplan finns ett kommentarmaterial. Det riktar sig till lärare, rektorer och andra som är verksamma inom skolväsendet. Avsikten med materialet är att ge en bredare och djupare förståelse för de urval och ställningstaganden som ligger bakom texten i kursplanen. Materialet beskriver också hur det centrala innehållet utvecklas över årskurserna och vad lärare kan fokusera på när de gör bedömningar i relation till kriterierna för bedömning av godtagbara kunskaper och betygskriterierna.

Formuleringar som är hämtade direkt från kursplanen är genomgående kursiverade i texten.

Om skolämnet svenska för döva och hörselskadade

Kursplanen i svenska för döva och hörselskadade liknar i hög grad grundskolans kursplan i ämnet svenska. Anpassningar och tillägg har dock gjorts utifrån specialskolans döva och hörselskadade elever, deras individuella språkliga förutsättningar och deras möjlighet att tillägna sig språket genom skrift, eller genom tal och skrift. Även kursplanerna i svenska för döva och hörselskadade och teckenspråk för döva och hörselskadade liknar varandra inom relevanta områden.

Tvåspråkighet i läroplanen

I den övergripande läroplanen för specialskolan finns en skrivning som är unik för specialskolan. Den säger att döva och hörselskadade elever ska ha en *språkmiljö som ger förutsättningar att möta och använda sig av både teckenspråk och svenska i skolans alla sammanhang*. Det innebär att utbildningen för döva och hörselskadade i specialskolan ska präglas av att de båda språken används parallellt och förstärker varandra för att skapa tvåspråkighet hos eleverna. Kursplanen i svenska för döva och hörselskadade lyfter tillsammans med kursplanen i teckenspråk för döva och hörselskadade fram och tydliggör vad som kännetecknar denna tvåspråkighet.

Huvudansvaret för elevernas språkutveckling ligger främst på ämnena svenska och teckenspråk, men alla skolämnen har ett gemensamt ansvar för elevernas språkutveckling samt för att känna till de båda språkens funktioner och betydelse för lärandet. Eftersom varje ämne har ämnesspecifika begrepp är det viktigt att eleverna ges möjlighet att behärska dessa begrepp på båda språken.

Döva och hörselskadade elever kan komma till skolan antingen med svenska eller svenskt teckenspråk som sitt första språk, eller med vissa kunskaper i båda språken. Det förekommer även att nya elever inte kan vare sig svenskt teckenspråk eller svenska, eller att deras språkutveckling är i ett tidigt skede. Förutsättningarna varierar således. Gemensamt för alla elever är emellertid att de behöver ges möjlighet att använda och vidareutveckla båda språken för att kunna fungera fullt ut i alla miljöer. Undervisningen behöver därmed ge alla elever stöd och stimulans, så att de utvecklar sin tilltro till den egna förmågan att tillägna sig de båda språken. Målet är att eleverna ska kunna välja språk beroende på situation och sammanhang. Det handlar om en frihet och möjlighet att under olika perioder i livet, utifrån behov, kunna välja språk och uttrycksform. Med det följer också att undervisningen ska bidra till att eleverna utvecklar sin förmåga att välja det språk som ger de största möjligheterna till delaktighet, utveckling och lärande.

Kommentarer till kursplanens syfte

Syftestexten riktar sig till läraren och beskriver de övergripande målsättningar som ska gälla för undervisningen i det aktuella ämnet. Syftet är därför en viktig del när lärare planerar och genomför undervisningen. Syftestexten avslutas med ett antal långsiktiga mål som avgränsar de delar av syftet som ligger till grund för bedömnings- och betygskriterierna.

Tänka, kommunicera och lära

Ämnet svenska för döva och hörselskadade har ett stort ansvar för elevernas språkutveckling, för deras möjligheter att utveckla sitt tänkande och lärande och för deras förståelse för sig själva och andra människor. Redan i första meningen slår kursplanen fast att språk är ett *redskap för att tänka, kommunicera och lära*. Påståendet bygger på de teorier som menar att människans språk ger henne möjligheter att synliggöra och utveckla sina tankar. På så sätt är språket alltså betydelsefullt för tankeutvecklingen och lärandet, i både skolan och livet i stort. Språk utvecklas i samspel med andra, och med hjälp av språket skapar vi vår identitet, förstår oss själva och andra och har möjligheter att ingå i gemenskaper med andra.

Språkförmågan påverkar också individens möjligheter att leva och verka i ett samhälle som kännetecknas av förändringar och där det ställs stora krav på förståelse och flexibilitet. Syftets skrivning *att ha ett rikt och varierat språk är betydelsefullt för att kunna förstå och verka i ett samhälle där kulturer, livsåskådningar, generationer och språk möts* vill peka på att svenskämnet, liksom de övriga språkämnen, har som ett av sina viktigaste uppdrag att ge eleverna möjlighet att utveckla relationer till sin omvärld. Begreppet kulturer syftar på den mångfald av kulturer som omger oss. Det kan handla om att förstå en kultur i ett klassrum, i ett hem, i ett annat land eller i ett bemötande. För döva och hörselskadade är teckenspråket en grund för att ha tillgång till den teckenspråkiga kulturen och den identitet som den ger.

Språket förändras och utvecklas kontinuerligt, och dagens arenor för språklig och social interaktion kommer sannolikt att se annorlunda ut i framtiden. Skolans uppgift är att förbereda eleverna för att leva i ett föränderligt samhälle där värderingar och kulturer möts, och ge dem redskap för att kunna vara delaktiga och agera i samhällsfrågor av olika slag. Allt detta ska rymmas inom ramen för ämnet svenska.

Kunskaper i och om språket

Undervisningen i ämnet svenska för döva och hörselskadade ska syfta till att eleverna, i skrift och utifrån sina individuella förutsättningar i tal, utvecklar sin flerspråkighet och tillägnar sig kunskaper i och om det svenska språket. Så inleds

syftestexten för ämnet svenska för döva och hörselskadade och här slår kursplanen fast att en av ämnets huvudsakliga uppgifter är att ge eleverna de språkkunskaper de behöver.

Att ha kunskaper **i** ett språk innebär till exempel att vara så säker i sin språkanvändning att man kan anpassa sitt uttryck till situation och mottagare. I kursplanen är detta formulerat som att eleverna ska få *tilltro till sin språkförmåga och kan använda båda språken för att uttrycka sig i olika sammanhang och för skilda syften*. Kunskaper i ett språk innefattar också lusten och glädjen i att behärska språket, så att man kan ta del av litteratur, film, teater och andra språkliga estetiska sammanhang. Genom att döva och hörselskadade elever får *utveckla sitt svenska språk och sitt svenska teckenspråk parallellt* kan de få full delaktighet i skola och samhälle och tillgång till samma information och kunskap som hörande elever.

Att ha kunskaper **om** ett språk innebär att man dessutom vet hur språket är uppbyggt och kan diskutera olika sätt att bygga en text eller andra språkliga uttrycksformer. Det innebär också att kunna formulera sig på ett sätt som följer språkliga normer. Att kunna kommunicera via skrift har särskilt stor betydelse om man inte har förmågan att uttrycka sig via tal. Vid kontakter med myndigheter och i olika situationer ute i samhället behöver man ofta kunna skriva för att kommunikationen ska fungera, eftersom man inte alltid har tillgång till tolk.

Det är främst genom undervisningen i svenska som dessa kunskaper ska utvecklas och befästas hos eleverna, så att de kan använda sitt språk med framgång i olika sammanhang. Kunskaper i och om språket skapar en trygghet som kan bidra till att eleverna vågar delta i diskussioner och argumentera för sina åsikter. En språklig trygghet kan också bidra till att eleverna med hjälp av språket kan vrida och vända på sina tankar för att på så sätt få nya infallsvinklar.

Sist i syftestextens första stycke kopplar texten tillbaka till den för alla språk övergripande formuleringen om språkämnens ansvar för att eleverna ska få *möjlighet att utveckla språken för att tänka, kommunicera och lära*. Det betyder att eleverna inom ramen för undervisningen i svenska ska utveckla ett så rikt språk som möjligt, ett språk som också gör det möjligt för dem att studera vidare i gymnasieskolan och efter gymnasiet.

Läsa och skriva

Att kunna läsa och skriva är en självklar del av den språkförmåga som eleverna ska ges möjlighet att utveckla genom undervisningen. Det är viktigt att eleverna får möjlighet att utveckla sin förmåga att ta del av olika texter och skapa egna texter i olika sammanhang och för olika syften. Ett syfte med undervisningen är därför att de ska få lära sig att uttrycka sig *i olika slags texter och genom skilda medier*. Eleverna ska inte bara få utveckla sin förmåga att skapa texter utan även att bearbeta dem, något som är viktigt för att klara de krav som ställs på skrivandet i vidare studier och i arbetslivet.

Digitaliseringen påverkar våra former för kommunikation och våra möjligheter till samverkan kring texter. Eleverna behöver därför *ges möjlighet att kommunicera i digitala miljöer med interaktiva och föränderliga texter*, så att de kan ta del av digitala texter och själva delta i digital kommunikation och textskapande.

Det är angeläget att eleverna får möjligheter att uttrycka sig även med andra medel än det skrivna ordet. Därför anger kursplanen även att eleverna ska *stimuleras till att uttrycka sig genom olika estetiska uttrycksformer*. Dessa uttrycksformer kan vara film, teater, digitala presentationsprogram eller manuellt och digitalt bildskapande och är också viktiga delar av förmågan att kommunicera.

Söka och kritiskt värdera information

Eleverna lever i ett samhälle där de möter en stor mängd texter av olika slag. För att hantera denna mångfald behöver eleverna *kunskaper om hur man söker och kritiskt värderar information från olika källor*. Att utveckla förmågan att söka och kritiskt värdera information ur ett varierat urval av källor är därför ett centralt syfte med undervisningen i svenska för döva och hörselskadade. Det är också ett långsiktigt mål med undervisningen i ämnet.

Skönlitteratur och sakprosa

Skönlitteraturen har en framträdande roll i kursplanen, och ett syfte med undervisningen i svenska är att eleverna ska *möta samt få utveckla kunskaper om skönlitteratur från olika tider och skilda delar av världen*. Undervisningen ska ge eleverna rika möjligheter att *läsa* och upptäcka glädjen i att med hjälp av litteraturen förflytta sig i tid och rum och ta del av andras berättelser. På så sätt kan de utveckla läslust och intresse för litteratur. För att få ett brett perspektiv på litteraturen räcker det inte att läsa modern svensk skönlitteratur, utan denna måste kompletteras med litteratur från andra delar av världen och från andra tider. Genom att *analysera och resonera om skönlitterära verk i olika genrer* ska eleverna bli medvetna om olika skönlitterära verkningssmedel och få möjlighet att relatera innehållet till egna erfarenheter, till andra texter och till olika sammanhang som kan bidra till en fördjupad förståelse av litteraturen.

Litteraturen kan bli en källa till inspiration och stöd för den som söker svar på frågor om sitt liv och sin omvärld. Den kan också ge kunskaper och insikter som är svåra att få på något annat sätt. Genom att eleverna får föra diskussioner om livsfrågor utifrån litteraturen, kan undervisningen uppnå syftet att eleverna ska *utveckla sitt språk, den egna identiteten och sin förståelse för omvärlden*.

Eleverna ska också få möta *olika former av sakprosa*. Detta innehåll delar svenskämnen med andra ämnen i skolan. I svenska för döva och hörselskadade kan sakprosa till exempel vara argumenterande eller informerande texter. Även i sakprosan får eleverna ta del av andras tankar och kunskaper om varierande

frågor och därigenom bidrar den, precis som skönlitteraturen, till elevernas kunskaps- och identitetsutveckling.

En rik tillgång till skrivna texter är särskilt viktigt för döva och hörselskadade elever då mycket information i det hörande samhället förmedlas via hörseln. I hörande miljöer kan information ibland bara ”tas emot” och registreras samtidigt som man gör annat. Döva och hörselskadade elever måste ofta söka upp kunskap och information på eget initiativ och på ett mer medvetet sätt. Ibland är texter och riktad information den enda källan till kunskap, ibland kan den fungera som komplement. För den som inte hör eller har nedsatt hörsel blir det därför extra betydelsefullt att ha en rik tillgång till många olika typer av texter, vara en god läsare och kunna använda sig av skriven svenska både för att meddela sig och för att få veta något.

Studier av *scenkonst och annat estetiskt berättande*, som till exempel teater, film och bildkonst, ska också ingå i svenskundervisningen. Det är de berättande aspekterna av dessa uttryck som hör till ämnet svenska för döva och hörselskadade. Tekniker för att till exempel själv framställa bilder ryms mer i ämnet bild och det finns således goda möjligheter för de båda ämnena att samverka. Här finns också många beröringspunkter med ämnet rörelse och drama, till exempel när man arbetar med sagor.

Språkets form och struktur

Genom skrivningen att eleverna ska utveckla *kunskaper om det svenska språket, dess normer, uppbyggnad, historia och utveckling* betonar kursplanen betydelsen av språkets form och funktion. Tanken är att sådana kunskaper behövs för att kunna kommunicera på ett rikt och nyanserat sätt. Att ha kunskaper om språkets uppbyggnad och normer ger eleverna trygghet i den egna språkförmågan och en möjlighet att diskutera språkfrågor och göra språkliga val. Att ha kunskaper om språkets historia och utveckling kan öka förståelsen för att språk är i ständig förändring.

Jämförelser mellan svenska och svenskt teckenspråk

Ett tvåspråkigt lärande äger alltid rum i ett jämförande perspektiv. Ett syfte med undervisningen är därför att eleverna ska *utveckla kunskaper för att kunna göra jämförelser mellan svenskan och det svenska teckenspråket och urskilja likheter och olikheter mellan språken*.

En välutvecklad tvåspråkighet innebär att man medvetet kan välja och anpassa sitt språk efter situation, syfte och sammanhang. Detta förutsätter en hög språklig medvetenhet. I en tvåspråkig skola där både svenska och svenskt teckenspråk är undervisnings- och kommunikationsspråk ska eleverna därför ges möjlighet att fullt ut välja och anpassa sitt språk efter sammanhanget. För att utveckla båda sina

språk och kunna använda dem parallellt, krävs att eleverna får undervisning i analys och jämförelser mellan språken när det gäller såväl strategier som strukturer och normer. Därigenom får de förutsättningar att tillägna sig språken på ett mer effektivt sätt.

Genom att använda båda språken för att kommunicera med omvärlden och söka ny kunskap, ges eleverna också möjlighet att påverka sin situation och utveckla sin personlighet. Undervisningen kan därigenom bidra till att stärka deras medvetenhet om och tilltro till den egna språkliga och kommunikativa förmågan.

Språkbruk

Ett viktigt syfte med undervisningen i svenska för döva och hörselskadade är också att eleverna ska få kunskaper om *hur språkbruk varierar beroende på sociala sammanhang och medier*. Det ger dem möjligheter att bli så säkra i sitt språk att de kan, vågar och vill uttrycka sig i allehanda situationer.

För att kunna uttrycka sig på ett fungerande sätt i olika sammanhang krävs en utvecklad medvetenhet om hur det egna sättet att kommunicera påverkar mottagaren. I syftestexten är det formulerat som att undervisningen ska bidra till att eleverna får *förståelse för att sättet man kommunicerar på kan få konsekvenser för en själv och för andra människor*. I detta ingår att eleverna ska förstå att ord, tecken och uttryck har olika värdeladdning. Genom att anpassa sitt val av ord, tecken och uttryck efter sammanhanget kan eleverna nå längre i sin kommunikation. Den som förstår att man kan kränka andra människor genom sättet man väljer att uttrycka sig på, kan också välja att ta *ansvar för det egna språkbruket i olika sammanhang och medier*.

Digitaliseringen ger rika möjligheter att kommunicera oberoende av tid och rum, samtidigt som den innebär vissa utmaningar. Det kan till exempel vara svårt att kontrollera vem som tar del av texterna och hur de används. Eleverna behöver därför få lära sig om olika möjligheter och risker som är förknippade med kommunikation i digitala miljöer, både för sin egen skull och för andras.

De nordiska språken och de nationella minoritetsspråken

Undervisningen i svenska för döva och hörselskadade ska bidra till att eleverna får *möta och bekanta sig med såväl de nordiska grannspråken som de nationella minoritetsspråken*. Motivet bakom detta syfte är att stärka de nordiska språkens och de nationella minoritetsspråkens ställning i det svenska samhället.

Genom att de nordiska språken lyfts fram i undervisningen ökar elevernas möjligheter att kommunicera med människor i våra nordiska grannländer. Det kan också göra det lättare för dem att senare i livet studera och arbeta i Norden. Inom ramen för svenskämnet finns förstås inte tillräckligt mycket tid för att eleverna ska hinna lära sig de nordiska språken. Därför används uttrycket *bekanta sig med*

de nordiska språken och de nationella minoritetsspråken. Att vara bekant med ett språk som liknar svenskan på samma sätt som danska och norska gör, kan till exempel innebära att man känner igen språket när man möter det. Det kan också innebära att man känner till några centrala ord och begrepp och kan jämföra dem med likvärdiga ord och begrepp på det egna språket.

Språklagen slår fast att samhället har ett särskilt ansvar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska. Genom att ta upp dessa språk i undervisningen bidrar svenskämnet till detta. Att vara bekant med språk som i stor utsträckning skiljer sig från svenskan kan innebära att man känner till att språken finns och känner igen ett språk när man möter det, utan att för den skull förstå det.

Kursplanens långsiktiga mål

Kursplanens syftestext avslutas med ett antal långsiktiga mål. Dessa är avgränsade till de delar av syftet som ligger till grund för bedömnings- och betygskriterierna. De långsiktiga målen innehåller inte sådant som elevernas socioemotionella utveckling, värderingar, beteenden eller intresse för ämnet. Dessa områden är viktiga när lärarna planerar, genomför och utvärderar sin egen undervisning, men ska inte vara underlag för bedömning och betygssättning.

De långsiktiga målen i ämnet svenska för döva och hörselskadade är:

- *förmåga att formulera sig och kommunicera i tal och skrift, urskilja språkliga strukturer och följa språkliga normer,*
- *förmåga att anpassa språket efter olika syften, mottagare och sammanhang,*
- *förmåga att läsa och analysera skönlitteratur och andra texter för olika syften,*
- *förmåga att söka information från olika källor och värdera dessa, och*
- *kunskaper om språk och språkbruk i Sverige och Norden.*

Kommentarer till kursplanens centrala innehåll

Det centrala innehållet i kursplanen anger vilket obligatoriskt innehåll som ska behandlas i undervisningen. Det är uppdelat i kunskapsområden som i sin tur består av ett antal innehållspunkter. Dessa ska uppfattas som byggstenar som kan kombineras på olika sätt och väga olika tungt i undervisningen. I planeringen kan de enskilda punkterna i det centrala innehållet kräva olika mycket utrymme i undervisningen, beroende på vad de omfattar och på elevgruppens behov och förutsättningar. Kunskapsområdena bör alltså inte ses som separata arbetsområden för undervisningen, utan de kan kombineras på de sätt som läraren bedömer som mest lämpligt för att uppnå syftet med undervisningen för elevgruppen.

Exempel i innehållet

I det centrala innehållet förekommer vissa exempel. De förtydligar innehållets inriktning, men är inte uttryck för att de bör prioriteras framför andra alternativ. Till exempel anges i årskurserna 5–7 att eleverna ska möta innehållet *informationssökning i några olika medier och källor, till exempel i uppslagsböcker, genom intervjuer och i söktjänster på internet*. Det innebär att informationssökning i några olika medier och källor är obligatoriskt innehåll i årskurserna 5–7. Däremot kan undervisningen lika väl som att behandla uppslagsböcker, intervjuer och söktjänster på internet ta upp andra medier och källor.

Innehållet i ämnet svenska för döva och hörselskadade

Det centrala innehållet i ämnet svenska för döva och hörselskadade är uppdelat i fem kunskapsområden: ”Läsa, skriva och samtala”, ”Texter”, ”Tvåspråkighet”, ”Språkbruk” samt ”Informationssökning och källkritik”. Samma kunskapsområden återkommer genom alla stadier. Indelningen är gjord för att på ett tydligt sätt belysa vad som är ämnets fokus och vad undervisningen ska ge eleverna kunskaper i och om.

Fyra av dessa områden är till största delen gemensamma med svenskämnet i grundskolan. Kunskapsområdet ”Tvåspråkighet” är unikt för specialskolan och motiveras av att tvåspråkighet är ett av läroplanens övergripande mål. Det betyder att alla döva och hörselskadade elever efter avslutad specialskola ska vara aktivt tvåspråkiga och kunna kommunicera på såväl svenska som svenskt teckenspråk, men i olika omfattning och på olika sätt beroende på individuella förutsättningar och behov. Eleverna kan tillgodogöra sig innehållet i svenska för döva och hörselskadade antingen genom att läsa och skriva på svenska och samtala på

svenskt teckenspråk, eller genom att läsa och skriva på svenska och samtala på svenska och på svenskt teckenspråk.

Samma innehåll återfinns ofta i de olika stadierna, men det finns också innehållspunkter som inte är genomgående. Det beror på att en del moment kan anses avslutade i och med årskurserna 1–4, medan andra tillkommer senare under skoltiden.

I de flesta fall finns en progression i innehållet, som gör att en innehållspunkt blir mer komplex ju äldre elever det handlar om. I vissa fall kan progressionen verka svag. Det beror på att en del innehåll behöver behandlas under en lång tid. Till exempel anges under rubriken ”Läsa, skriva och samtala” att eleverna skriver *olika typer av texter* genom alla specials skolans tio år. Progressionen tydliggörs under rubriken ”Texter”, där det framgår att såväl de texter eleverna arbetar med som de berättartekniska och stilistiska drag som undervisningen ska behandla i samband med läsning och skrivande ökar i komplexitet.

Texten nedan kommenterar det centrala innehållet med utgångspunkt i de fem kunskapsområdena.

Läsa, skriva och samtala

Det centrala innehållet i det här kunskapsområdet är valt för att skapa förutsättningar för elevernas läs- och skrivutveckling. Kunskapsområdet handlar också om hur man samtalar, tar aktiv del, berättar och genomför framställningar. Detta har stor betydelse för elevernas tilltro till sin språkförmåga.

Läsning

Läsning är genom hela skoltiden ett viktigt innehåll i svenskundervisningen. Med *gemensam läsning* avses en samlad undervisning där eleverna som grupp, tillsammans med lärare eller under lärares ledning, läser och arbetar med gemensamma texter. Med *enskild läsning* avses elevernas individuella läsning, där lärares stöd och uppföljning av den enskilda elevens lärande och utveckling är en viktig del. Det finns ingen tydlig skiljelinje mellan de båda arbetssätten. Tvärtom är tanken att de samspekar och förstärker varandra i undervisningen.

För döva och hörselskadade elever utvecklas läsförståelsen genom att de lär sig hela ord och fraser och genom kunskap om och erfarenhet av morfemens betydelse. Inläringen sker från kontextnivå till ordnivå, genom att eleven med stöd av undervisningen får förståelse för texters innehåll och uppbyggnad och parallellt utvecklar ett fras- och ordförråd. Det går inte att översätta ord för ord till tecken för tecken, utan undervisningen måste utgå från innebörden i helheten. Detta tydliggör hur viktig förförståelsen är, inte bara under läsutvecklingsperioden, utan långt upp i de högre skolåren. Förförståelse kan eleverna få på olika sätt, till exempel genom upplevelser, bilder och filmer. För döva och hörselskadade elever sker kommunikationen av förförståelse via svenskt teckenspråk och andra modaliteter.

Undervisning i strategier för att förstå och tolka texter är ett centralt innehåll i alla stadier. Med sådana strategier avses i kursplanen de konkreta sätt som en läsare använder för att ta sig an olika slags texter.

Progressionen går från nybörjaren som behöver lära sig *strategier för att avkoda, förstå och tolka ord, begrepp, fraser och texter* som eleven läser själv eller tar del av på annat sätt. I årskurserna 5–7 vidgas innehållet till att eleverna också ska få lära sig strategier *för att urskilja texters budskap, både det direkt uttalade och sådant som är indirekt uttryckt*. I årskurserna 8–10 ska eleverna också få undervisning om att urskilja texters *tema och motiv samt deras syfte, avsändare och sammanhang*. För att ytterligare fördjupa läsförmågan ska eleverna i årskurserna 5–10 även få arbeta med *texter från olika medier* för att förstå vilka budskap en text kan ha. Det är till exempel inte alltid så lätt att se vem som är avsändare av en webbaserad skriven text, något som kan påverka textens budskap och hur man förstår det.

Sammanfattning och analys av texter

Att kunna sammanfatta texter är något som eleverna har användning av i flera av skolans ämnen och i fortsatta studier. I årskurserna 1–4 ska eleverna i samband med läsning av olika texter få öva på att *återge delar av innehållet*. I årskurserna 5–10 ska eleverna få undervisning i att göra en mer saklig *sammanfattning av texter*. När eleverna läser och arbetar med sakprosatexter kan undervisningen särskilt i högre årskurser med fördel kombineras med innehållet under rubriken ”Informationssökning och källkritik”.

Eleverna i årskurserna 1–4 ska också få möjlighet *att resonera om budskap i texterna och jämföra med egna erfarenheter*. I årskurserna 5–7 vidgas innehållet till resonemang om texter *med koppling till sammanhang inom och utanför texten*. Det kan till exempel handla om orsakssamband i texten eller sambandet mellan aktuella händelser och textens innehåll. Eleverna i årskurserna 5–7 ska också få undervisning i att uttrycka sig och resonera utifrån *den egna läsoplevelsen*. I årskurserna 8–10 fördjupas och breddas innehållet så att undervisningen omfattar *analys av texter med koppling till upphovsperson, tid och andra texter samt utifrån egna erfarenheter, olika livsfrågor och omvärldsfrågor*.

Skrivande

Skrivande är liksom läsning ett viktigt innehåll i undervisningen genom hela skoltiden. Med *gemensamt skrivande* avses en samlad undervisning där eleverna som grupp, tillsammans med lärare eller under lärares ledning, skriver och bearbetar gemensamma texter. Med *enskilt skrivande* avses elevernas individuella skrivande, där lärares stöd och uppföljning av den enskilda elevens lärande och utveckling är en viktig del. Det finns ingen tydlig skiljelinje mellan de båda arbetssätten. Tvärtom är tanken att de samspelar och förstärker varandra i undervisningen.

Alla elever ska få undervisning i skrivstrategier, det vill säga hur man skriver olika slags texter, hur man bygger upp dem och vilka språkliga drag som är aktuella för respektive texttyp. Därför är *strategier för att skriva olika typer av texter med anpassning till deras typiska uppbyggnad och språkliga drag* ett centralt innehåll i alla stadier. Eleverna i årskurserna 1–4 ska också få undervisning i strategier för att skriva *ord* och *meningar*. Eleverna ska även få undervisning *om skapande av texter där ord och bild samspelar* i alla stadierna. Texter där ord och bild samspelar kan till exempel vara bilderböcker, serietidningar eller olika typer av webbtexter, filmer och dramatiseringar.

I kunskapsområdet ”Texter” nämns olika typer av texter som undervisningen ska behandla och som undervisningen kan utgå från när eleverna utvecklar strategier för att skriva. Progressionen ligger främst i att olika innehållspunkter samspelar med varandra, så att komplexiteten i de texter som eleverna läser och hur de arbetar med texterna gradvis ökar under skoltiden. Det innebär även att de texter som eleverna själva skapar blir alltmer komplexa. I årskurserna 1–4 studeras till exempel *hur en berättande text kan organiseras med inledning, händelseförlopp och avslutning samt personbeskrivningar*. Eleverna kan då själva skriva texter som har en enkel handling och där det ingår personbeskrivningar. I årskurserna 5–7 står det i motsvarande punkt att undervisningen ska behandla berättande texter *med tillbakablickar, miljö- och personbeskrivningar samt dialoger*. När eleverna själva skriver texter med tillbakablickar och dialog är det mer krävande än att skriva texter med en enkel handling. I årskurserna 8–10 tillkommer dessutom att undervisningen ska behandla *bildspråk, gestaltningar och parallellhandling*.

Även de sakprosatexter som eleverna läser och arbetar med ökar i komplexitet ju äldre eleverna blir. Genom att på så sätt kombineras med innehåll under rubriken ”Texter” får innehållet som handlar om skrivstrategier under rubriken ”Läsa och skriva” en tydlig progression.

Textbearbetning

Även textbearbetning finns som ett innehåll i alla stadierna. Syftet är att alla elever ska få undervisning om hur texter kommer till och få förståelse för att den första texten alltid kan utvecklas och förbättras. Genom att eleverna bearbetar texter kan de få syn på olika företeelser i språket och förstå hur texters budskap förändras genom språkliga val.

I årskurserna 1–4 ska undervisningen behandla *grundläggande textbearbetning*. Det kan till exempel handla om att i efterhand gå igenom egna eller gemensamma texter och göra förtydliganden. Eleverna i årskurserna 5–10 ska få undervisning i att bearbeta *egna och gemensamma texter till innehåll och form*. Här finns en progression i hur ingående eleverna arbetar med texterna, men också i att de ska bearbeta både egna och gemensamma texter. Att arbeta med texter tillsammans med andra ställer krav på den kommunikativa förmågan. Därför ska eleverna i årskurserna 5–10 också få lära sig att *ge och ta emot respons på texter*. I årskurserna 8–10 tillkommer *disposition och redigering av texter med hjälp av*

digitala verktyg, så att eleverna när de lämnar skolan har de kunskaper i textbehandling som krävs för fortsatta studier.

Handstil och att skriva med digitala verktyg

Skrivundervisningen ska inte bara ge eleverna lust att skriva och ge uttryck för kunskap, fantasi och berättarglädje. Det är också betydelsefullt att kunna skriva på ett sätt som mottagaren kan läsa och förstå. Att eleverna ska lära sig att skriva med tydlig handstil och hantera digitala verktyg på ett ändamålsenligt sätt är därför centralt för ämnet svenska. Att öva på en tydlig handstil behöver inte vara synonymt med ett mekaniskt tränande av bokstävernas form. Det går också att utveckla en tydlig handstil genom att skriva egna texter. Innehållspunkten finns som ett centralt innehåll i årskurserna 1–7. När eleverna väl har lärt sig det grundläggande hantverket kan undervisningen fokusera på andra aspekter av elevernas skrivande.

Ett innehåll som bara finns i årskurserna 1–4 är *skrivna bokstävers form i jämförelse med handalfabetet*. När eleverna väl har förstått sambandet mellan bokstäver och handalfabetet, så är den kunskapen som ett led i läs- och skrivutvecklingen antagligen befast.

Språkliga strukturer och normer

En tydlig handstil och läsliga texter på datorn är viktiga formaspekter på språket. Andra formaspekter handlar om språkliga strukturer och normer. Eleverna ska få undervisning i grammatik och stavning i alla stadier. Att veta att man behärskar dessa sidor av språket kan öka den språkliga tryggheten och därmed också lusten att uttrycka sig.

I årskurserna 1–4 är *grundläggande skrivregler, med gemener och versaler, de vanligaste skiljetecknen samt stavning av vanligt förekommande ord i elevnära texter* ett centralt innehåll. Med elevnära avses här texter som är åldersanpassade och kända för eleverna. I årskurserna 5–7 vidareutvecklas detta innehåll och undervisningen ska då också behandla bland annat *meningsbyggnad och ordklasser*, medan eleverna i årskurserna 8–10 även ska få undervisning i *styckeindelning, textbindning och satsdelar*.

Ordböcker

Innehållet *ordböcker och digitala verktyg för stavning och ordförståelse* finns i årskurserna 5–7. I årskurserna 8–10 breddas innehållet till att omfatta även verktyg för *språkriktighet och variation*. I årskurserna 1–4 finns i stället en innehållspunkt som heter *alfabetet och alfabetisk ordning* som är något man måste kunna innan man kan leta i ordböcker och uppslagsverk. Läraren kan självklart även låta eleverna i lågstadiet använda ordböcker och digitala hjälpmedel, men det är inte ett centralt innehåll för alla elever under de första skolåren.

Progressionen ligger också i att ju äldre eleverna blir, desto mer komplexa texter arbetar de med. Det får till konsekvens att de kommer i kontakt med fler ord av olika slag som de behöver förstå och slå upp.

Samtal

Att bygga upp kunskaper i att ta aktiv del i samtal är en komplex process som utvecklas under alla skolåren och innefattar många olika delar. En väsentlig del är att kunna delta i samtal av olika slag. Ett väl fungerande samtal kännetecknas av att deltagarna är lyhörda för varandra och både kan uttrycka sig, ta del av och visa intresse för det andra har att säga. Undervisningen ska därför ge eleverna möjlighet att lära sig både hur man kan uttrycka egna erfarenheter, tankar och känslor på ett begripligt och nyanserat sätt och hur man kan ta del av och respondera på det andra säger. Samtalen kan genomföras på svenskt teckenspråk och på svenska, utifrån elevernas förutsättningar och behov.

Eleverna i årskurserna 1–4 ska få undervisning i *strukturerade samtal*. Begreppet avser förberedda samtal under lärares ledning, med en struktur som stöttar elevernas kommunikation. Samtalen kan struktureras på olika sätt. Strukturen kan exempelvis syfta till att alla elever deltar aktivt, att tiden för var och en att uttrycka sig fördelas rättvist och att alla elever utifrån sina förutsättningar utmanas på ett sätt som gör att de utvecklar sin förmåga att kommunicera. I årskurserna 5–10 ska eleverna få möjlighet att delta i *olika former av samtal*, där graden av given struktur kan variera.

I årskurserna 1–4 ska eleverna få undervisning i att *berätta om vardagliga händelser och uttrycka känslor, kunskaper och åsikter*. Avsikten här är bland annat att ge eleverna möjlighet att bygga upp ett varierat ord- och teckenförråd. Undervisningen ska även behandla hur man kan *ta aktiv del*, bjuda in andra i samtalet och visa intresse för det andra har att säga genom att *ställa frågor och ge kommentarer*. Eleverna i årskurserna 1–4 ska också få undervisning i att *aktivt ta del av ett samtalsinnehåll och återberätta viktiga delar av innehållet*. Det innebär att de ska få lära sig hur man gör för att ta till sig ett budskap och hur man avgör vad som är viktigt när någon berättar något. I årskurserna 1–4 ska eleverna även få undervisning i att *ge och ta emot instruktioner*.

Med stigande ålder breddas och fördjupas kunskaperna om hur man samtalar, formulerar sig och tar till sig andra människors åsikter. I årskurserna 5–7 är det centrala innehållet här bland annat att *resonera och argumentera i olika samtalssituationer och i samband med demokratiska beslutsprocesser*. Innehållet följs upp i årskurserna 8–10, då eleverna ska få undervisning i att *föra resonemang samt formulera och bemöta argument*.

I årskurserna 8–10 ska eleverna även få undervisning i att *leda ett samtal och sammanfatta huvuddragen i vad som sagts*. Det betyder inte att de måste kunna leda ett samtal i en hel klass. Det kan lika gärna innebära att vara ordförande i en liten arbetsgrupp, för att så småningom kunna uttrycka sig och leda samtal i en större grupp.

Det är upp till läraren och eleverna att välja vad undervisningen ska utgå från i samtalen. Det kan vara någon eller flera av de olika texter som nämns under rubriken ”Texter”. Det går också att samverka med andra ämnen genom att utgå från ett arbetsområde hämtat till exempel från samhällskunskapen eller ämnet bild. Intentionen är att undervisningen, oavsett vilket innehåll man arbetar med, ska ge eleverna kunskaper om hur de kan formulera sig tydligt, aktivt ta del av det som sägs och hur de kan upprätthålla och utveckla samtal och diskussioner.

Presentationer och berättande

Det innehåll som handlar om *presentationer och berättande* lyfter fram olika aspekter av att föra fram ett budskap. Det finns olika slags hjälpmedel för att stödja presentationer och även dessa ska eleverna få undervisning om. Liksom när det gäller att samtala kan även detta innehåll genomföras på svenskt teckenspråk och på svenska, utifrån elevernas förutsättningar och behov.

Undervisningens fokus ändras något över tid. De yngre eleverna som kanske är ovana vid situationer där de förväntas berätta något för en grupp kamrater, behöver grundläggande kunskaper om hur man gör detta på ett framgångsrikt sätt. Eleverna i årskurserna 1–4 ska också få undervisning i hur man kan använda *föremål, bilder, digitala medier och verktyg samt andra hjälpmedel som kan stödja presentationer*. I årskurserna 5–7 ska eleverna även få undervisning i presentationer och berättande *för olika mottagare* samt i *disposition och hur gester och kroppsspråk kan påverka en presentation*. Att eleverna lär sig att bedöma mottagarens förkunskaper och kan anpassa innehållet i sin presentation därefter är viktigt för att kommunikationen ska fungera. Genom kunskaper om kroppsspråkets betydelse ökar elevernas medvetenhet om hur de kan använda kroppen för att förstärka sina presentationer. I årskurserna 8–10 ligger de tidigare årens innehåll till grund för undervisning i hur man kan anpassa presentationens *språk, innehåll och disposition*, med hänsyn till presentationens *syfte, mottagare och sammanhang*.

Texter

Det här kunskapsområdet beskriver vilka slags texter som undervisningen i svenska ska behandla. En välutvecklad läs- och skrivförmåga innefattar kunskaper om många olika typer av texter. Eleverna ska förstås få läsa för lusten och glädjen och möjligheten att diskutera texternas innehåll och sina läsoplevelser med andra. De ska också ges möjligheter att genom läsningen hitta svar på livsfrågor och få stöd i sin egen identitetsutveckling. För döva och hörselskadade elever kan det bland annat innebära att läsa såväl skönlitterära texter som sakprosatexter av och om döva och hörselskadade. Men eleverna behöver även utveckla kunskaper om att texter kan ha olika syften, hur olika texter är uppbyggda och hur man tolkar en text genom att exempelvis ställa frågor till den.

Texttyperna i kursplanens centrala innehåll är uppdelade i två huvudgrupper: *skönlitteratur* och *sakprosatexter*.

Skönlitteratur

Kursplanen vill betona vikten av att undervisningen behandlar skönlitterära texter med stor bredd, både berättande och poetiska. Kursplanen talar inte om exakt vilka texter undervisningen ska behandla, men urvalet ska göras i linje med syftestextens formulering om att *kunna förstå och verka i ett samhälle där kulturer, livsåskådningar, generationer och språk möts*.

Progressionen ligger i texternas komplexitet, vilka ämnen de behandlar och att de anpassas till elevernas utveckling från barn till ungdomar. Ju äldre eleverna blir, desto mer sammansatta och därmed mer komplext uppbyggda texter ska undervisningen behandla. För årskurserna 1–4 ska undervisningen behandla *skönlitteratur för barn*, vilket utvecklas till *skönlitteratur för barn och unga* i årskurserna 5–7 och till *skönlitteratur för ungdomar och vuxna* i årskurserna 8–10. Det finns också en progression i vad texterna ska belysa. Kursplanen lyfter särskilt fram texter som belyser *människors upplevelser och erfarenheter* i årskurserna 1–4, vilket fördjupas till *människors villkor, identitets- och livsfrågor* i årskurserna 5–10. Detta är ett sätt att poängtera vikten av att undervisningen inte ska stanna vid att läsa och behandla texter som ligger nära elevernas egen erfarenhetsvärld. Elevnära texter är en bra utgångspunkt, men skolan ska också tillföra nya insikter och utveckla elevernas intressen och kunskaper. Det kan litteraturen bidra till.

Texterna ska hämtas från *olika tider och skilda delar av världen* i årskurserna 1–4 och från *olika tider, från Sverige, Norden och övriga världen* i årskurserna 5–7 och 8–10. Med den skrivningen betonas vikten av att undervisningen inte enbart utgår från till exempel nutida svenska och engelska författare. Den nordiska litteraturen ska ha sin givna plats i undervisningen, liksom texter från övriga Europa och andra kontinenter. Motivet för detta är att vidga elevernas kunskaper om hur litterära verk kan påverkas av var i världen de produceras. Att läsa texter från olika delar av världen kan dessutom öka elevernas förståelse för människors liv och villkor.

Texters budskap, uppbyggnad och innehåll

Det centrala innehåll som handlar om *berättande texters budskap, uppbyggnad och innehåll* har en tydlig progression.

I årskurserna 1–4 ska eleverna få undervisning om hur en *berättande text kan organiseras med inledning, händelseförlopp och avslutning samt personbeskrivningar*. I årskurserna 5–7 vidgas detta till att även omfatta *tillbakablickar, miljö- och personbeskrivningar samt dialoger*. I årskurserna 8–10 ska undervisningen också behandla *poetiska texter samt berättarperspektiv, bildspråk, gestaltningar och parallellhandling*.

Det här innehållet samspelar med strategier för läsning och skrivande i kunskapsområdet ”Läsa, skriva och samtala”. Genom att behandla texters uppbyggnad och hur olika texter liknar varandra och skiljer sig åt, kan undervisningen bidra till att öka elevernas medvetenhet om hur de kan läsa olika typer av texter och vad de behöver ta hänsyn till när de skapar egna texter.

I årskurserna 8–10 lyfter kursplanen fram *några skönlitterära genrer och hur de stilistiskt och innehållsligt skiljer sig ifrån varandra*. Syftet är att ytterligare fördjupa och bredda elevernas kunskaper om berättartekniska och stilistiska drag i skönlitteraturen.

Skönlitterära författare och illustratörer

För att kunna sätta in texter i ett sammanhang behöver eleverna undervisning om de upphovspersoner som står bakom texterna. Den som vet något om vad som påverkat en författare och i vilket sammanhang ett verk har skrivits har förutsättningar att förstå och tolka litteraturen ur fler dimensioner.

Progressionen är tydligt åldersanpassad. I årskurserna 1–4 ska eleverna få möta *några skönlitterärt betydelsefulla barnboksförfattare och illustratörer*. I årskurserna 5–7 är studieobjekten i första hand *skönlitterärt betydelsefulla barn- och ungdomsboksförfattare och deras verk*, och i årskurserna 8–10 är det *skönlitterärt betydelsefulla författare och deras verk samt de historiska och kulturella sammanhang som verken har tillkommit i* som ska behandlas. Genom att läsa skönlitteratur, diskutera sin upplevelse av det lästa och dessutom få kunskaper om författarens tid och den kultur som hon eller han har levt och verkat i, kan elevernas förståelse för litteraturen fördjupas. Historiska och kulturella sammanhang kan också innebära studier av litterära epoker. Här öppnas möjligheter för svenskämnen att samverka med andra skolämnen.

Någon litterär kanon eller författarkanon anges inte i kursplanen. Varje lärare avgör vilka författare och verk som undervisningen ska behandla.

Sakprosatexter

Även de sakprosatexter som behandlas i svenska för döva och hörselskadade ska bidra till att stödja utvecklingen mot det som anges i ämnets syfte. Liksom med de skönlitterära texterna ligger progressionen i texternas komplexitet, vilka ämnen de behandlar och att de anpassas efter elevernas utveckling från barn till ungdomar.

Alla skolans ämnen har ansvar för att, inom ramen för ämnet, studera de olika texter som används i undervisningen. Svenskämnen har alltså inte ansvar för att eleverna kan läsa sakprosatexter som hör till andra ämnen. Däremot kan eleverna ta med sig det de lär sig om sakprosatexter på lektionerna i svenska till andra ämnen. På så sätt kan de lättare läsa och förstå texter i exempelvis historia. I arbetet med olika texter finns goda möjligheter för svenskämnen att samverka med andra skolämnen, exempelvis matematik, när undervisningen behandlar instruerande texter och hur stegvisa instruktioner kan byggas upp.

I årskurserna 1–4 ska undervisningen behandla *beskrivande, förklarande och instruerande texter*. I årskurserna 5–7 tillkommer *argumenterande texter* och i årskurserna 8–10 läggs *utredande texter* till listan av texttyper. Här skiljer kursplanen för första gången på förklarande och utredande texter. En utredande text är en förklarande text som inte bara förklarar hur det ligger till, utan också reder ut samband. Den utredande texten lägger sig också vinn om att besvara frågor som en läsare kan tänkas ställa sig och sätter in förklaringen i ett större sammanhang.

I årskurserna 8–10 tillkommer även *kombinationer av olika texttyper*. Det kan vara en reklambilaga maskerad till tidningsartikel eller en objektiv faktaöversikt som avslutas med ett ställningstagande. Att identifiera sådana texter och kunna särskilja den ena texttypen från den andra är avgörande ur ett källkritiskt perspektiv.

Texter som kombinerar ord och bild

Undervisningen ska också behandla texter som *kombinerar ord och bild*, det vill säga där flera olika medier samspelar och alla behöver läsas på olika sätt för att tillsammans bli meningsbärande. Det kan till exempel vara film, spel, webbtexter, tv-serier och teaterföreställningar. Tanken med innehållet här är att eleverna ska få studera hur budskap byggs upp och berättelser drivs framåt i sammansatta uttrycksformer.

I sin vardag möter eleverna en mängd olika typer av texter i många olika sammanhang, och gränserna mellan olika texttyper är flytande. Därför ska även de texter som eleverna kommer i kontakt med på sin fritid ingå i undervisningen.

Texter i digitala miljöer

Texter i digitala miljöer har vanligen en komplex uppbyggnad, där man exempelvis genom att klicka på en länk eller bild får fram andra texter och bilder. De digitala miljöerna är ofta interaktiva, så att användaren ges möjlighet att själv producera text, ta till sig information och kommunicera med andra. Eleverna behöver därför få utveckla sin förmåga att läsa och kommunicera även i digitala miljöer, så att de kan dra nytta av de möjligheter till information och kommunikation som digitala verktyg och medier erbjuder. Detta är en viktig grund för att eleverna ska kunna delta aktivt i fortsatta studier och samhällsliv.

Progressionen markeras här genom att eleverna i årskurserna 1–4 arbetar med *texter i digitala miljöer för barn*, medan äldre elever får röra sig inom ett bredare område.

Tvåspråkighet

Kunskapsområdet ”Tvåspråkighet” tar upp likheter och olikheter mellan svenska och svenskt teckenspråk ur svenskans perspektiv. En jämförande analys mellan

språken utvecklar elevernas förmåga att välja och anpassa sitt språk efter sammanhanget och gör dem till medvetna, aktiva och trygga språkanvändare.

Samtal om texters innehåll och uppbyggnad sker på svenskt teckenspråk eller på talad svenska beroende på elevens språkliga förutsättningar. För en del av specialskolans döva och hörselskadade elever går vägen till att förstå och behärska det svenska språket genom svenskt teckenspråk. Genom att få förförståelse, förklaringar och översättningar av svenska texter på svenskt teckenspråk lär sig eleverna så småningom att självständigt läsa och skriva. För andra är situationen den omvända. Vägen till större förståelse för svenskt teckenspråk, varför man tecknar på det ena eller andra sättet, kunskap om språkets historia och utveckling går genom svenskan. Allt beror på elevens individuella språkliga förutsättningar och vilket språk som är elevens första språk.

Det här kunskapsområdet handlar också om hur man växlar mellan svenska och svenskt teckenspråk, något som döva och hörselskadade elever behöver kunna i många olika situationer.

Likheter och olikheter mellan texter på svenska och på svenskt teckenspråk

Ett syfte med undervisningen i svenska för döva och hörselskadade är att eleverna ska kunna *göra jämförelser mellan svenskan och det svenska teckenspråket och urskilja likheter och olikheter mellan språken*. För att uppnå detta behöver de kunskap både om hur svenska språket och svenskt teckenspråk är uppbyggt. Svenska för döva och hörselskadade utgår alltså från svenska språket i de jämförande analyserna, medan ämnet teckenspråk för döva och hörselskadade utgår från det svenska teckenspråket.

I årskurserna 1–4 ska eleverna få grundläggande kunskaper om *likheter och olikheter mellan skrivet språk, talat språk och svenskt teckenspråk*. De ska också få möta innehållet *likheter och olikheter i hur texter byggs upp på svenska och på svenskt teckenspråk* samt *hur ord, fraser, satser och stycken ser ut*. Genom att jämföra ord, tecken och begrepp och hur texter byggs upp på svenska respektive svenskt teckenspråk, blir eleverna medvetna om att det är två olika språk och lär sig hur man kan uttrycka sig på de olika språken.

För årskurserna 5–7 lyfter kursplanen fram *likheter och olikheter mellan texter på svenska och på svenskt teckenspråk*, liksom *likheter och olikheter i språkliga och grammatiska strukturer* mellan språken. Här fokuserar innehållet tydligare på språkens struktur och uppbyggnad. Det är viktigt att eleverna tidigt får lära sig se att svenska och svenskt teckenspråk har olika uppbyggnad, att motsvarande ord, tecken, fras, sats eller stycke ser olika ut på de olika språken. Vissa saker kan uttryckas med ett ord eller tecken på det ena språket, medan det andra språket kräver en hel fras eller sats för samma sak. Kunskap om detta stärker elevernas utveckling i båda språken.

I årskurserna 8–10 ska eleverna inte bara få undervisning om *likheter och olikheter i texter på svenska och på svenskt teckenspråk* utan också få möta *översättningar mellan svenska och teckenspråk*. I de högre årskurserna tillkommer dessutom innehållet *strategier för att växla mellan svenska och svenskt teckenspråk*. Det innebär att eleverna ska bli så språkligt medvetna att de kan göra översättningar mellan språken. De ska också få kunskaper om olika strategier som de kan använda för att växla mellan språken efter behov och situation, för att på så sätt bli mer flexibla i växlingarna.

Döva och hörselskadade elever kommer under sina liv att växla mellan svenska och svenskt teckenspråk. I vissa situationer fungerar svenska bäst, i andra svenskt teckenspråk. Det kan vara i olika sammanhang som till exempel i presentationer, i direktkontakt med myndigheter eller på föreläsningar. Eleverna behöver bli medvetna om växlingen, få träna på att växla och få stöd i att hitta lämpliga strategier som passar den enskilda individen. Det är alltså växlingen som är central här, inte språkriktigheten.

Innehållet som handlar om texter och språkligt samspel i ett jämförande perspektiv är tänkt att gå från det elevnära och konkreta i nutid, till att steg för steg behandla mer komplexa, abstrakta och övergripande frågor. Den jämförande analysen handlar inledningsvis mer om enkla konkreta tecken, ord, fraser och kortare texter, för att i de högre årskurserna behandla komplexa texter, översättningar och synen på relationen mellan svenskt teckenspråk och svenska över huvud taget. Genom en jämförande analys av språken kan elevernas ansvar för det egna lärandet också successivt utvecklas.

Kommunikativa och språkliga strategier

I kunskapsområdet ”Tvåspråkighet” lyfter kursplanen också fram *olika sätt att hantera kommunikativa situationer i skolan, familjen och närsamhället* som ett innehåll i årskurserna 1–4. Döva och hörselskadade elever lever i ett samhälle där majoriteten är hörande och det talade språket det dominerande. De kommer ofta att hamna i situationer där deras möjligheter att kommunicera inte är optimala, och det är därför centralt att de får lära sig att hantera sådana situationer. Ibland kan det handla om att be om förtydliganden, andra gånger om att kunna förmedla hur samtalet ska anpassas för att den som är döv eller hörselskadad ska kunna delta. Men det kan också vara situationer där icke-teckenspråkskunniga är med i ett samtal som hålls på teckenspråk. Även sådana situationer kommer eleverna att hamna i och då måste kommunikationen anpassas på olika sätt.

Språkbruk

I kunskapsområdet ”Språkbruk” ryms sådana aspekter av språket som är nödvändiga att kunna i alla språkliga sammanhang, oavsett om man läser, skriver eller samtalar. Här finns till exempel *ord, fraser och begrepp* med som ett innehåll, eftersom ett brett och djupt ord-, fras- och begreppsförråd är betydelsefullt för alla språkliga uttrycksformer. Innehållet som beskrivs i

kunskapsområdet ”Språkbruk” är således möjligt att kombinera med allt annat innehåll i ämnet svenska.

Här ryms också ett innehåll av mer språkhistorisk karaktär. Fördjupade kunskaper i och om språket ger eleverna en möjlighet att sätta in sitt språk i ett större sammanhang.

Språkliga strategier för att minnas och lära

Eftersom språket är en viktig del av lärandet är *språkliga strategier för att minnas och lära* ett centralt innehåll genom hela skoltiden.

Med hjälp av språket skapar man förutsättningar för att ta in kunskap, men språket behövs också för att strukturera och minnas det inlärd eller upplevt. Det här innehållet beskriver en metakognitiv förmåga. Den innebär att eleverna ska bli medvetna om hur de själva, med hjälp av sina språkliga resurser, lär sig saker och vilka strategier de kan ta till för att förstå och minnas det som behandlas.

I de lägre stadierna är *grafiska modeller* och *stödord* exempel på sådana strategier. Grafiska modeller kan användas för att exempelvis göra jämförelser, visualisera händelseförlopp eller synliggöra relationen mellan olika begrepp, vilket kan hjälpa eleverna att organisera sitt tänkande och bidra till ökat lärande. Men lärare och elever har förstås möjlighet att välja andra strategier som fungerar bättre för den enskilda individen. Här kan till exempel estetiska läroprocesser spela en stor roll. Det kan exempelvis vara att samla eller producera bilder för att minnas, förstå och förklara något. I högstadiet ska eleverna ges undervisning i *att identifiera nyckelord och föra anteckningar*, något de bland annat har användning för i samband med vidare studier.

Ord, fraser och begrepp

Ett stort ord-, fras- och begreppsförråd är nyckeln till vidare studieframgångar. Barn och ungdomar som har ett rikt ordförråd har också möjlighet att verbalt uttrycka känslor på ett mer nyanserat sätt. Ett innehåll som därför finns genom hela grundskolan är *ord, fraser och begrepp för att på ett varierat sätt uttrycka känslor, kunskaper och åsikter*.

Undervisningens innehåll och elevernas behov avgör vilka ord och begrepp som ska lyftas fram. Till exempel kan undervisningen behandla olika begrepp som återfinns i de texter eleverna läser.

Kunskaper om ord och begrepp handlar dock inte bara om vikten av att ha ett rikt ordförråd. Här ingår också att eleverna ska få kunskaper om hur olika ord och uttryck kan uppfattas och hur omgivningen kan påverkas av sättet man uttrycker sig på. I årskurserna 5–10 ska eleverna därför också få lära sig om ords och begrepps *nyanser och värdeladdning*.

Skillnader i språkanvändning

Innehållet som behandlar *skillnader i språkanvändning* hör tydligt ihop med det långsiktiga målet att utveckla förmågan att anpassa språket efter olika syften, mottagare och sammanhang. Meningen är att eleverna ska utveckla en kommunikativ mottagarmedvetenhet. Det innebär att de ska få träning i att uttrycka sig med tanke på en viss mottagare och ett visst sammanhang. Är mottagaren en person utan förkunskaper eller en som kan mycket om ämnet? Är mottagaren äldre eller yngre än jag själv? Är sammanhanget informellt eller mer formellt? Avsikten är att eleverna ska förstå att de själva kan påverka sitt budskap och hur det uppfattas, med hjälp av hur de väljer att uttrycka sig.

Här finns en tydlig progression. I årskurserna 1–4 ska eleverna få lära sig om *hur ord och yttranden uppfattas av omgivningen beroende på kroppsspråk, tonfall och ords nyanser*. För årskurserna 5–7 fördjupas studierna genom att undervisningen ska behandla *formellt och informellt språk* samt *skillnader i språkanvändning beroende på mottagare, syfte och sammanhang*. Perspektivet vidgas ytterligare för årskurserna 8–10 med innehållet *språkets betydelse för att utöva inflytande*. Det som ska studeras här är hur man kan använda sitt språk medvetet för att till exempel kunna påverka beslut.

Yttrandefrihet och integritet i olika medier

Ett ansvarsfullt agerande vid kommunikation i olika medier handlar om att ha kunskap om vad som är tillåtet och inte. Det omfattar också att lära sig att sätta gränser för att värna den egna integriteten. Digitala medier och verktyg erbjuder stora möjligheter till kommunikation, men det innebär också att barn och unga riskerar att bryta mot lagen utan att de är medvetna om det. Exempel på sådana handlingar är att förtala personer i sociala medier eller att publicera kränkande bilder. Det finns också regler för hur man får använda texter och bilder som andra har skapat.

I årskurserna 1–4 ska undervisningen behandla elevernas *egen kommunikation i digitala medier*. Detta perspektiv vidgas i årskurserna 5–7 till det mer generella *ansvarsfullt agerande vid kommunikation i digitala och andra medier*. I årskurserna 8–10 ska eleverna få lära sig om *språkbruk, yttrandefrihet och integritet i digitala och andra medier och i olika sammanhang*. Kunskaper om frågor som rör yttrandefrihet är viktiga ur både ett rättighets- och ett skyldighetsperspektiv. Det handlar både om rätten att inte själv bli förtalad, hotad eller kränkt och om skyldigheten att inte förtala, hota eller kränka någon annan.

Språkbruk i Sverige och Norden

I årskurserna 8–10 ska undervisningen behandla kunskapsområdet *språkbruk i Sverige och Norden*.

Med de nordiska språken avses i kursplanen de språk som är huvudspråk i något nordiskt land. Det är inte meningen att eleverna ska lära sig att använda de nordiska språken. Däremot ska de få lära sig några framträdande skillnader och

likheter mellan dem. Undervisningen ska också behandla *de nationella minoritetsspråken i Sverige*: finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska och deras ställning i samhället. Här finns goda möjligheter för svenskämnet att samverka med andra skolämnen, exempelvis samhällskunskap och teckenspråk för döva och hörselskadade.

Även andra minoritetsspråk kan förstås behandlas i undervisningen, vilket stämmer väl överens med syftet att eleverna ska kunna *verka i ett samhälle där kulturer, livsåskådningar, generationer och språk möts*.

I innehållspunkten som handlar om språkbruk i Sverige och Norden ingår också att undervisningen ska behandla *några svenska dialekter och sociolekter*. I samband med det finns möjlighet att även göra jämförelser mellan svenska och svenskt teckenspråk, som också uppvisar olika teckenvarianter beroende på exempelvis region. Här tillkommer även ett kunskapsområde av tydligt språkhistorisk karaktär: *språkbruk och språkförändring genom tiderna*. Språket är i ständig utveckling och det är svenskämnets ansvar att belysa detta och göra eleverna uppmärksamma på hur språket förändras.

Informationssökning och källkritik

Vi lever i ett samhälle där vi hela tiden utsätts för information och budskap av skilda slag. Det är därför en angelägen uppgift för skolan att ge eleverna kunskaper om hur de kan hitta den information de behöver, hur man sovrar för att välja bort överflödigt information samt hur man kritiskt granskar och värderar källor. Informationssökning och källkritik löper därför som en röd tråd genom det centrala innehållet under alla skolåren.

Progressionen här handlar både om mängden källor och om källornas komplexitet.

Informationssökning

I årskurserna 1–4 ska eleverna få arbeta med att söka information i *böcker, tidskrifter och på webbplatser för barn*. De ska också få undervisning om informationssökning *i söktjänster på internet*. På så sätt får eleverna möjlighet att lära sig hur de kan hantera och värdera den mängd förslag som en sådan sökning kan ge. Det kan exempelvis handla om att snabbt kunna se vad en text handlar om och var den kommer ifrån. En sådan kunskap kan hjälpa eleverna att välja vilken information som är värd att ta del av i sin helhet.

Med ökande läs- och skrivförmåga och större erfarenhet kan eleverna på högre stadier använda ett mer varierat utbud av källor. De andra exemplen på källor som ges i kursplanen för årskurserna 5–7, *uppslagsböcker, intervjuer och söktjänster på internet*, vill visa att undervisningen inte ska stanna vid att låta eleverna läsa det som står i läroböckerna. De ska även få undervisning i hur man hittar information på andra ställen. I årskurserna 8–10 ska eleverna få arbeta med allsidig informationssökning, *på bibliotek och på internet, i böcker och*

massmedier samt genom intervjuer. Förmågan att söka information på många olika sätt är något eleverna har nytta av i fortsatta studier och arbetsliv.

Källkritiskt förhållningssätt

För att vara väl rustade i privatlivet, som samhällsmedborgare och inför framtida studier och arbetsliv behöver eleverna också kunskaper om hur man värderar användbarheten hos information som kommer från ett stort antal källor. Värderingen handlar dels om trovärdighet, dels om relevans för de egna behoven. Värderingen av trovärdighet handlar både om att lära sig granska källor kritiskt och att lära sig avgöra när det är befogat att lita på en källa. Värderingen av relevans handlar i sin tur om att lära sig välja källor med rätt kunskapsnivå och som är användbara i sammanhanget, exempelvis för att besvara en frågeställning. Det är också betydelsefullt att hitta texter som är skrivna så att man förstår dem.

I årskurserna 1–4 ska eleverna studera *hur texters avsändare påverkar innehållet*, vilket innebär att de ska få förståelse för att det bakom varje text finns en avsändare och att det kan påverka textens budskap och utformning. I årskurserna 5–10 berör innehållet mer olika tekniker för ett källkritiskt förhållningssätt. I årskurserna 5–7 ska undervisningen behandla *hur man jämför källor och prövar deras tillförlitlighet med ett källkritiskt förhållningssätt*. I årskurserna 8–10 ingår även *hur man sovrar i en stor informationsmängd* i den här innehållspunkten. Det är viktigt att påpeka att ett källkritiskt förhållningssätt inte nödvändigtvis innebär att vara kritisk eller negativ till budskapet. Det handlar snarare om att lära sig att pröva en källas trovärdighet genom att ställa frågor om dess avsändare, syfte och budskap.

Innehållet *hur man refererar, citerar och gör källhänvisningar, även vid användning av digitala medier* finns bara i årskurserna 8–10. Denna punkt är viktig ur ett rättssäkerhetsperspektiv. Eleverna behöver veta hur man kan hänvisa till någon annans text på ett korrekt sätt, så att de inte till exempel kopierar information från någon webbsida och klistrar in den i egna arbeten och på så sätt begår lagbrott. Eleverna behöver också lära sig hur hänvisningar till digitala källor kan göras, så att det tydligt framgår varifrån texten kommer.

Kommentarer till kursplanens bedömnings- och betygskriterier

Bedömnings- och betygskriteriernas uppgift är att fungera som måttstock för bedömning av elevens kunskaper. Kriterierna behöver läsas och tolkas i relation till syftet, det centrala innehållet och den undervisning som har bedrivits.

Läraren använder bedömnings- och betygskriterierna för att bedöma elevens kunskapsutveckling inom ämnet. Det kan vara omdömen inom ramen för den individuella utvecklingsplanen, för att avgöra om eleven behöver ges stöd i form av extra anpassningar inom ramen för undervisningen eller särskilt stöd. Ett annat skäl kan vara att säkerställa att eleverna får tillräckliga utmaningar för att nå så långt som möjligt enligt utbildningens mål. Att ge ett omdöme innebär att läraren värderar de kunskaper eleven hittills har inhämtat i ämnet, utifrån vad undervisningen har gett eleven förutsättningar att utveckla i förhållande till kriterierna. I de årskurser där betyg sätts använder läraren betygskriterierna som ett verktyg för att bedöma elevens kunskaper vid betygssättningen.

Kriterier för bedömning av godtagbara kunskaper

I vissa ämnen och årskurser i lågstadiet finns kriterier som är ett stöd för läraren att bedöma om en elev har uppnått en lägsta godtagbar nivå vid slutet av en årskurs. Många elever kan förstås ha kommit längre i sin kunskapsutveckling. Läraren gör avstämningar i förhållande till bedömningskriterierna under terminerna för att sammanfatta och dokumentera det kunnande eleverna har visat. Sådana avstämningar är ett sätt för läraren att säkerställa att det finns ett brett och varierat underlag vid tiden för bedömning av om en elev når eller inte når de bedömningskriterier som minst ska uppnås.

Betygskriterier

Betygskriterier används för betygssättning i vissa årskurser. Läraren fäster vid betygssättningen mer vikt vid sådana kunskaper som betonas i syftet eller som kan kopplas till många eller omfångsrika punkter i det centrala innehållet. Läraren fäster också mer vikt vid sådant som har fokuserats i undervisningen och där eleverna fått möjlighet att särskilt fördjupa sina kunskaper. Det innehållsliga sammanhanget är viktigt då de val läraren gör i undervisningen har betydelse för vad som blir möjligt för eleverna att lära sig och därmed vad som blir relevant att bedöma. Detta är skälet till att betygskriterierna måste läsas och tolkas i relation till syftet, det centrala innehållet och den undervisning som har bedrivits.

Betygskriterierna i årskurs 7 och 10 liknar i stor utsträckning varandra. När läraren tolkar betygskriterierna i relation till kursplanen och undervisningen blir det dock uppenbart att progressionen bärs av det centrala innehållet som skiljer sig åt mellan olika stadier, och att det konkreta undervisningsinnehållet blir mer

komplext i högstadiet.

För att betygskriterierna ska fungera som ett användbart verktyg för en sammantagen bedömning vid betygssättning är de formulerade på ett övergripande sätt. På så vis ger de läraren möjligheter att göra en allsidig bedömning utifrån ett brett och varierat underlag som lämnat utrymme för eleven att visa sina kunskaper på olika sätt. Under terminen görs också avstämningar i förhållande till betygskriterierna för att sammanfatta och dokumentera det kunnande eleverna har visat. Sådana avstämningar är ett sätt för läraren att säkerställa att det finns ett brett och varierat underlag vid tiden för betygssättning.

Lärarens uppgift är att sätta det betyg som sammantaget motsvarar elevens kunskaper genom att hitta den bästa överensstämmelsen mellan betygsunderlaget och betygskriterierna. En sammantagen bedömning handlar om att läraren analyserar både hur elevens kunskaper förhåller sig till betygskriteriernas delar och vilket betyg som helheten indikerar. För att få en bild av den sammantagna nivån på elevens kunskaper är tyngdpunkterna i ämnet vägledande. Läs mer om sammantagen bedömning vid betygssättning i Kommentarer till Skolverkets allmänna råd om betyg och prövning.

Bedömnings- och betygskriterierna i ämnet svenska för döva och hörselskadade

Bedömnings- och betygskriterierna i svenska för döva och hörselskadade beskriver nivån för godtagbara kunskaper i läsförståelse i årskurs 1, för godtagbara kunskaper i årskurs 4 och för de olika betygsstegen i årskurserna 7 och 10.

Kriterierna för bedömning av godtagbara kunskaper i årskurs 1 berör enbart läsning och är därför skrivna i ett stycke. I övriga årskurser är bedömnings- och betygskriterierna indelade i flera stycken.

- Det första stycket handlar om samtal och framställningar och det andra stycket handlar om skrivande. Dessa båda stycken utgår från de två första långsiktiga målen som handlar om att kommunicera och anpassa språket efter syfte, mottagare och sammanhang.
- Det tredje stycket utgår från det tredje långsiktiga målet som handlar om läsning och analys av texter.
- Det fjärde stycket utgår från det fjärde långsiktiga målet som handlar om informationsökning och källkritik.
- I årskurs 10 avslutas betygskriterierna med ett femte stycke som utgår från det femte långsiktiga målet om språk och språkbruk i Sverige och Norden.

Läsning i bedömnings- och betygskriterierna

Att kunna läsa är viktigt för elevens självständighet och möjligheter att göra aktiva val i privatlivet, som samhällsmedborgare och inför framtida studier och arbetsliv. Det som står om läsning i bedömnings- och betygskriterierna utgår från att läsning är en produkt av två samverkande faktorer: avkodning och förståelse, som båda är nödvändiga. I kriterierna är förmågan att avkoda uttryckt som att eleven *läser med flyt*. Läraren bedömer både elevens förmåga att avkoda skriftspråk och förmågan att förstå det skriftspråkliga innehållet. Avsikten är att läraren gör en samlad bedömning av elevens läsning. Vid bedömningen är dock varken avkodningsfaktorn eller förståelsefaktorn möjlig att helt bortse från.

Kriterierna för bedömning av godtagbara kunskaper i läsförståelse i årskurs 1

Bedömningskriterierna i årskurs 1 är unika för svenskämnena och skiljer sig från övriga bedömnings- och betygskriterier genom att de endast omfattar en del av ett långsiktigt mål.

Eleven läser meningar i enkla, bekanta och elevnära texter genom att använda lässtrategier på ett delvis fungerande sätt. Eleven återger och kommenterar någon del av innehållet och visar begynnande läsförståelse. Med stöd av bilder eller frågor uppmärksammar eleven när det uppstår problem med läsningen av ord eller med förståelse av sammanhanget och prövar då att läsa om och korrigera sig själv. I samtal om texter för eleven enkla resonemang om texternas tydligt framträdande innehåll och jämför detta med egna erfarenheter.

Formuleringarna ovan avser att rikta lärarens bedömningsfokus mot elevens läsning, det vill säga både elevens förmåga att avkoda skriftspråk och förmågan att förstå det skriftspråkliga innehållet. Bedömningskriterierna omfattar förutom elevens egen läsning även förmågan att förstå innehållet i texter som eleven tagit del av på annat sätt. Avsikten är att läraren bedömer om eleven förstår och kan resonera om texter, även då elevens förmåga att avkoda skriftspråk fortfarande är under utveckling.

Kriterierna för bedömning av godtagbara kunskaper i årskurs 4

Förmåga att formulera sig och kommunicera i skrift och utifrån sina individuella förutsättningar i tal samt att urskilja språkliga strukturer och följa språkliga normer

Förmåga att anpassa språket efter olika syften, mottagare och sammanhang

De två första styckena i bedömningskriterierna i årskurs 4 utgår från de två målen här ovan. De avser att rikta lärarens bedömningsfokus mot elevens förmåga att kommunicera och anpassa språket efter olika syften, mottagare och sammanhang. I det första stycket beskrivs samtal och framställningar och i det andra stycket beskrivs den skriftliga kommunikationen.

Eleven samtalar om elevnära frågor och ämnen och ställer frågor, ger kommentarer och framför egna åsikter. När eleven berättar om vardagliga händelser beskriver eleven dem så att innehållet tydligt framgår. Dessutom ger och tar eleven enkla instruktioner.

Det första stycket i bedömningskriterierna innehåller konkreta detaljer ur det centrala innehållet. Avsikten är att läraren bedömer hur eleven deltar i samtal och om eleven gör sig förstådd vid berättande. Bedömningen kan grundas på muntliga och teckenspråkiga samtal och framställningar, beroende av individens förutsättningar. Läraren gör också en samlad bedömning av om eleven kan ge och ta emot enkla instruktioner, något som har betydelse för elevens lärande och fortsatta skolgång. I bedömningen kan läraren utgå från flera olika undervisningssituationer och sammanhang.

Eleven skriver enkla texter med läslig handstil och med digitala verktyg. I texterna använder eleven stor bokstav, punkt och frågetecken samt kan stava ord som eleven själv ofta använder och som är vanligt förekommande i elevnära texter. De berättande texter eleven skriver har tydlig inledning, handling och avslutning.

Även det andra stycket som handlar om elevens skrivande innehåller konkreta detaljer ur det centrala innehållet. Avsikten är att läraren bedömer hur eleven följer grundläggande skrivregler samt gör sig förstådd i skriftliga kommunikationssituationer.

Förmåga att läsa och analysera skönlitteratur och andra texter för olika syften

Det tredje stycket i bedömningskriterierna handlar om elevens förmåga att läsa, återge och resonera om olika slags texter.

Eleven läser bekanta och elevnära texter med flyt genom att använda lässtrategier på ett i huvudsak fungerande sätt. Eleven kommenterar och återger

delar av innehållet och visar grundläggande läsförståelse. Eleven för också enkla resonemang om tydligt framträdande budskap i texterna.

Formuleringarna riktar lärarens bedömningsfokus mot elevens läsning, det vill säga både elevens förmåga att avkoda skriftspråk och förmågan att förstå det skriftspråkliga innehållet. Bedömningskriterierna innehåller en hänvisning till lässtrategier som ingår i det centrala innehållet. Att kunna använda enskilda lässtrategier är dock inte ett mål i sig, utan ska ses som ett medel för att uppnå målet att läsa med flyt och förstå texter. I slutet av årskurs 4 förväntas eleven kunna kommentera och återge delar av innehållet i texterna, något som i senare årskurser utvecklas till förmågan att sammanfatta texter på ett alltmer strukturerat sätt.

Förmåga att söka information från olika källor och värdera dessa

Det fjärde stycket i bedömningskriterierna riktar fokus mot elevens förmåga att söka och återge information.

Eleven söker information ur någon anvisad källa och återger grundläggande delar av informationen i enkla faktatexter. Texterna innehåller egna formuleringar och grundläggande ämnesspecifika ord och begrepp som används så att innehållet klart framgår.

Formuleringarna här innebär att läraren bedömer om eleven kan söka information ur någon källa som läraren pekar ut. Läraren bedömer också hur eleven presenterar delar av informationen skriftligt, genom att använda egna formuleringar samt ord och begrepp som hör till det ämnesområde eleven skriver om.

Betygskriterierna i årskurserna 7 och 10

Förmåga att formulera sig och kommunicera i skrift och utifrån sina individuella förutsättningar i tal samt att urskilja språkliga strukturer och följa språkliga normer

Förmåga att anpassa språket efter olika syften, mottagare och sammanhang

De två första styckena i betygskriterierna i årskurserna 7 och 10 utgår från de två målen här ovan. De avser att rikta lärarens bedömningsfokus mot elevens förmåga att kommunicera och anpassa språket efter olika syften, mottagare och sammanhang. I det första stycket beskrivs samtal och framställningar och i det andra stycket beskrivs den skriftliga kommunikationen.

Årskurs 7: *Eleven samtalar om bekanta ämnen på ett sätt som **till viss del** upprätthåller samtalen/upprätthåller samtalen **relativt väl/väl**. Dessutom förbereder och genomför eleven framställningar med **i huvudsak fungerande/fungerande/väl fungerande inledning, innehåll och avslutning och viss/relativt god/god anpassning till syfte och mottagare.***

Årskurs 10: Eleven samtalar om och diskuterar varierande ämnen på ett sätt som **till viss del** utvecklar samtalen och diskussionerna/utvecklar samtalen och diskussionerna **relativt väl/väl**. Eleven framför åsikter med **till viss del/relativt väl/väl** underbyggda argument. Dessutom förbereder och genomför eleven framställningar med **i huvudsak fungerande/fungerande/väl fungerande** struktur och innehåll och **viss/relativt god/god** anpassning till syfte, mottagare och sammanhang.

Den inledande meningen i det första stycket riktar lärarens fokus mot hur eleven samtalar. Bedömningen kan grundas på muntliga och teckenspråkiga samtal, beroende av individens förutsättningar.

I årskurs 7 gäller bedömningen samtal om bekanta ämnen. Det kan till exempel vara ämnen som tidigare har behandlats i undervisningen. Läraren bedömer i vilken grad eleven för samtal på ett sätt som gör att samtalen upprätthålls. I bedömningen kan läraren ta hänsyn till i vilken utsträckning eleven samspelar med andra. Det kan handla om hur väl eleven aktivt tar del av andra elevers inlägg och bemöter dessa eller i vilken mån eleven bjuder in andra elever att delta i samtalet, exempelvis genom att ställa frågor.

I högstadiet gäller bedömningen även mer avancerade samtal och diskussioner om varierade ämnen. Läraren bedömer här i vilken grad eleven för samtal på ett sätt som gör att samtalen och diskussionerna utvecklas. Det kan till exempel handla om i vilken utsträckning eleven fördjupar eller breddar samtalen med ytterligare innehåll eller nya perspektiv. Även här kan läraren i bedömningen ta hänsyn till i vilken grad eleven samspelar med andra. I högstadiet bedömer läraren också i vilken grad eleven framför åsikter med hjälp av underbyggda argument.

Den avslutande meningen i det första stycket fokuserar på elevens muntliga framställningar. Bedömningen kan grundas på muntliga och teckenspråkiga framställningar, beroende av individens förutsättningar. Formuleringen innehåller flera bedömningsaspekter som delvis sammanfaller och samverkar. Exempelvis kan det finnas samband mellan framställningarnas innehåll, struktur och anpassning till syfte och mottagare. Avsikten är att läraren gör en samlad bedömning av framställningarnas kvalitet, där de olika bedömningsaspekterna utgör delar av den helhet som står i fokus för bedömningen.

I årskurs 7 är bedömningen avgränsad till i vilken grad framställningarna kännetecknas av fungerande inledning, innehåll och avslutning, medan bedömningen i högstadiet omfattar framställningarnas innehåll och struktur i vidare bemärkelse. Läraren kan då exempelvis beakta hur väl dispositionen som helhet fungerar och hur tydligt eleven binder samman de olika delarna i en framställning. Bedömningen i årskurs 7 gäller hur väl eleven anpassar framställningar till syfte och mottagare, något som i högstadiet vidgas till att även gälla anpassning till sammanhanget. Läraren kan till exempel ta hänsyn till i vilken grad framställningarna väcker intresse, hur tydligt huvudbudskapet framgår eller i vilken mån innehållet är relevant och trovärdigt.

Det andra stycket i betygskriterierna riktar fokus mot elevens skriftliga framställningar.

Årskurs 7: Eleven skriver olika slags texter med *begripligt/relativt tydligt/tydligt innehåll, i huvudsak fungerande/fungerande/väl fungerande* struktur och *viss/relativt god/god* språklig variation. Eleven följer grundläggande regler för språkriktighet med *viss/relativt god/god* säkerhet.

Årskurs 10: Eleven skriver olika slags texter med *viss/relativt god/god* språklig variation, *i huvudsak fungerande/fungerande/väl fungerande* struktur och innehåll samt *viss/relativt god/god* anpassning till texttyp, syfte, mottagare och sammanhang. Eleven följer språkliga normer på ett *i huvudsak fungerande/fungerande/väl fungerande* sätt.

Progressionen mellan stadierna hör samman med att komplexiteten i de texter som eleverna skriver ökar ju äldre eleverna blir. Det sammanfattande uttrycket *olika slags texter* kan omfatta alla slags texter som anges i det centrala innehållet och som behandlats i undervisningen, såväl skönlitteratur som sakprosatexter. I bedömningen kan läraren beakta i vilken utsträckning elevens skrivande omfattar den bredd av olika slags texter som har behandlats i undervisningen.

Formuleringarna i stycket innehåller flera bedömningsaspekter som delvis sammanfaller och samverkar. Exempelvis kan det finnas samband mellan texternas innehåll, struktur och anpassning till syfte och mottagare. Avsikten är att läraren gör en samlad bedömning av texternas kvalitet, där de olika bedömningsaspekterna utgör delar av den helhet som står i fokus för bedömningen.

I bedömningen kan läraren till exempel beakta i vilken grad texterna kännetecknas av en tydlig disposition och textbindning eller hur väl eleven varierar ordval och meningsbyggnad i texterna. I högstadiet bedömer läraren också i vilken grad eleven anpassar sitt skrivande till texttyp, syfte, mottagare och sammanhang. Läraren kan då exempelvis ta hänsyn till i vilken grad eleven anpassar språklig stil till olika sammanhang och mottagare eller i vilken utsträckning eleven använder ämnesspecifika begrepp med precision i relevanta sammanhang. I årskurs 7 gäller bedömningen med vilken säkerhet eleven följer grundläggande regler för språkriktighet, medan bedömningen i högstadiet omfattar hur väl eleven följer språkliga normer i vidare bemärkelse.

Förmåga att läsa och analysera skönlitteratur och andra texter för olika syften

Det tredje stycket i betygskriterierna fokuserar på elevens förmåga att läsa, sammanfatta och analysera olika slags texter.

Årskurs 7: Eleven läser skönlitteratur och sakprosatexter för barn och ungdomar med *flyt/gott flyt/mycket gott flyt* och visar *grundläggande/god/mycket god* läsförståelse. Dessutom sammanfattar eleven olika texter med *viss/relativt*

god/god säkerhet. Eleven för också **enkla/utvecklade/välutvecklade** resonemang om tydligt framträdande budskap i olika texter.

Årskurs 10: Eleven läser skönlitteratur och sakprosatexter med **flyt/gott flyt/mycket gott flyt** och visar **grundläggande/god/mycket god** läsförståelse. Dessutom sammanfattar eleven olika texter med **viss/god/mycket god** säkerhet. Eleven för **enkla/utvecklade/välutvecklade** resonemang om innehållet i olika texter. Eleven visar också **grundläggande/goda/mycket goda** kunskaper om skönlitteratur och de sammanhang som olika verk har tillkommit i.

Progressionen mellan stadierna hör samman med att komplexiteten i de texter som eleverna läser ökar ju äldre eleverna blir. I årskurs 7 gäller bedömningen texter för barn och ungdomar, medan bedömningen i högstadiet kan omfatta ett bredare spann av även mer avancerade texter. Det sammanfattande uttrycket *olika texter* kan omfatta alla slags texter som anges i det centrala innehållet och som behandlats i undervisningen, såväl skönlitteratur som sakprosatexter. I bedömningen kan läraren beakta i vilken utsträckning eleven läser och arbetar med den bredd av olika slags texter som har behandlats i undervisningen.

De inledande formuleringarna i stycket riktar lärarens bedömningsfokus mot elevens läsning, det vill säga både elevens förmåga att avkoda skriftspråk och förmågan att förstå det skriftspråkliga innehållet. Läraren bedömer också med vilken säkerhet eleven sammanfattar innehållet i olika texter. Det kan handla om i vilken utsträckning eleven återger innehållet så att det viktigaste framgår, i vilken grad eleven använder egna formuleringar och om eleven presenterar innehållet på ett i sammanhanget relevant sätt.

Den tredje meningen riktar lärarens fokus mot i vilken grad eleven utvecklar sina resonemang om olika texter. I bedömningen kan läraren ta hänsyn till i vilken utsträckning eleven uttrycker allmänna och vaga iakttagelser eller djupare och mer välgrundade tankar om texterna. I årskurs 7 gäller bedömningen tydligt framträdande budskap i texterna, medan bedömningen i högstadiet omfattar även mer avancerade resonemang om texternas innehåll. Det övergripande uttrycket *innehållet i texterna* kan omfatta den bredd av olika aspekter som har behandlats i undervisningen, exempelvis texternas budskap, uppbyggnad, språkliga drag, syfte och sammanhang. Läraren kan då beakta i vilken grad eleven gör olika inferenser eller i vilken utsträckning resonemangen kännetecknas av en avvägd balans mellan detaljer och helhet.

Stycket om läsning i betygskriterierna för årskurs 10 avslutas med en formulering som riktar lärarens bedömningsfokus mot elevens kunskaper om skönlitteratur. Bedömningen kan omfatta alla delar i det centrala innehållet som berör skönlitterära texter, genrer, författare och verk och som behandlats i undervisningen. I bedömningen kan läraren beakta i vilken utsträckning eleven visar breda kunskaper i förhållande till den undervisning som har bedrivits om skönlitterära verk, deras innehåll, deras historiska och kulturella sammanhang samt deras uppbyggnad och språkliga drag.

Förmåga att söka information från olika källor och värdera dessa

Det fjärde stycket i betygskriterierna handlar om elevens förmåga att söka och värdera information.

Årskurs 7: *Eleven söker och väljer med viss/relativt god/god säkerhet information från ett avgränsat urval av källor och presenterar informationen med egna formuleringar och ämnesspecifika ord och begrepp. Eleven för enkla/utvecklade/välutvecklade resonemang om informationens användbarhet.*

Årskurs 10: *Eleven söker och väljer med viss/relativt god/god säkerhet information från olika källor och presenterar informationen på ett i huvudsak fungerande/fungerande/väl fungerande sätt, med egna formuleringar, ämnesrelaterat språk samt citat och källhänvisningar. Eleven för till viss del/relativt väl/väl underbyggda resonemang om informationens och källornas trovärdighet och relevans.*

Progressionen mellan stadierna hör bland annat samman med att komplexiteten i de källor som eleverna använder ökar ju äldre eleverna blir. I årskurs 7 gäller bedömningen information från ett av läraren avgränsat urval av källor, medan bedömningen i högstadiet omfattar en mer självständig informationssökning från olika källor. I bedömningen kan läraren då ta hänsyn till i vilken utsträckning eleven hanterar både fler källor och källor av olika slag. Läraren kan också beakta i vilken grad eleven på ett medvetet sätt söker information utifrån kunskaper om olika källors möjligheter och begränsningar.

Den inledande meningen i fjärde stycket innebär att läraren bedömer med vilken säkerhet eleven söker information och hur eleven återger valda delar av informationen. Det handlar exempelvis om i vilken grad eleven väljer och använder information som är relevant i sammanhanget och hur väl eleven presenterar innehållet med egna formuleringar.

Bedömningen i årskurs 7 gäller om eleven presenterar informationen med egna formuleringar samt ord och begrepp som hör till det ämnesområde som behandlas. I årskurs 10 vidgas formuleringen så att läraren bedömer i vilken grad eleven presenterar informationen på ett fungerande sätt, med egna formuleringar, ämnesrelaterat språk samt citat och källhänvisningar. Läraren kan då beakta om språket i presentationerna är vagt och vardagligt eller mer formellt, koncentrerat och precist. Bedömningen omfattar även hur tydligt det framgår vilka delar av presentationen som utgör referat eller citat och vilka delar som återger elevens egna tankar och synpunkter.

Den avslutande meningen riktar lärarens fokus mot hur eleven värderar och resonerar om information och källor. Bedömningen kan göras vid olika tillfällen, exempelvis inför själva informationssökningen, i samband med elevens val av information eller i samband med presentationen.

Bedömningen i årskurs 7 fokuserar på i vilken grad eleven utvecklar sina resonemang om informationens användbarhet, något som i högstadiet vidgas och fördjupas till att gälla i vilken grad eleven för underbyggda resonemang om

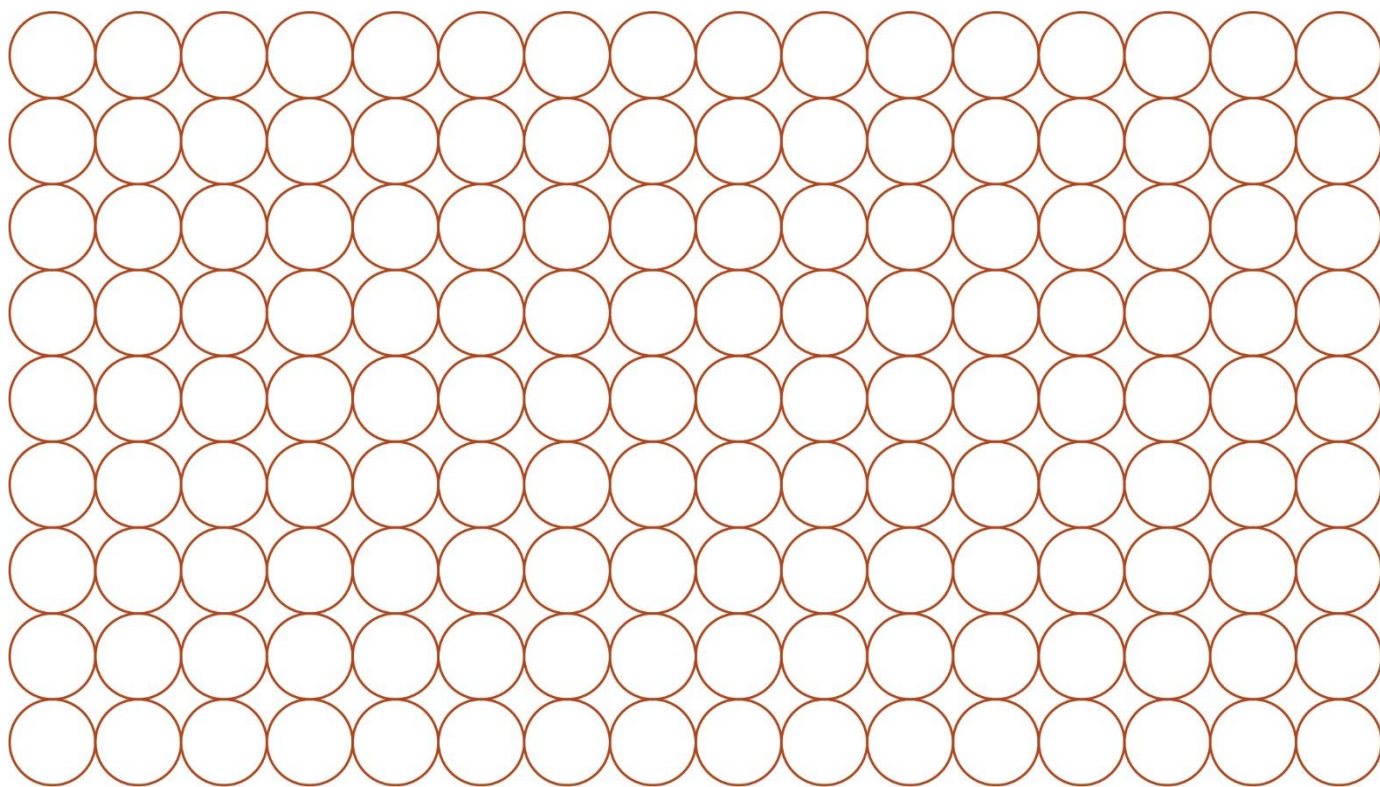
informationens och källornas användbarhet och relevans. Det innebär till exempel att läraren bedömer om resonemangen är vaga och osakliga eller om eleven på ett mer sakligt sätt belyser olika aspekter och baserar sina resonemang på mer specifika iakttagelser, fakta och sakförhållanden.

Kunskaper om språk och språkbruk i Sverige och Norden

Det femte stycket i betygskriterierna finns bara i årskurs 10 och riktar lärarens bedömningsfokus mot elevens kunskaper om språk och språkbruk i Sverige och Norden.

Årskurs 10: *Eleven för utifrån givna exempel enkla resonemang om några aspekter av språk och språkbruk i Sverige och Norden.*

Formuleringen signalerar att bedömningen grundas på basala kunskaper inom kunskapsområdet. Det innebär att eleven i sina resonemang kan utgå från exempel som presenteras av läraren, och att läraren i sin bedömning kan bortse från att elevens resonemang inte täcker in alla aspekter av språk och språkbruk i Sverige och Norden som anges i det centrala innehållet. Formuleringen i betygskriterierna saknar progression, vilket innebär att en elev som för enkla resonemang ändå kan uppnå samtliga betygsnivåer.

Skolverket

www.skolverket.se